

Europos
Komisija

2019 m. Švietimo ir mokymo stebėsenos biuletenis

Lietuva

© Europos Sąjunga, 2019

Pakartotinai naudoti leidžiama nurodžius šaltinį. Pakartotinio Europos Komisijos dokumentų naudojimo politika reglamentuojama Sprendimu 2011/833/ES (OL L 330, 2011 12 14, p. 39).

Naudoti ar atgaminti nuotraukas ir kitą medžiagą, kurios autorių teisės nepriklauso Europos Sąjungai, galima tik gavus teisių turėtojų leidimą.

Cover image: composition with images © istock.com

2019 m. Švietimo ir mokymo stebėsenos biuletenis

LIETUVA

2019 m. Švietimo ir mokymo stebėsenos biuletenio 2 tome pateikiamos dvidešimt aštuonių šalių ataskaitos. Remiantis naujausiais kiekybiniais ir kokybiniais duomenimis, jose įvertinamos pagrindinės kiekvienoje ES valstybėje narėje pastaruoju metu įgyvendintos ir tebevykdomos politikos priemonės. Todėl tos ataskaitos papildo kitus informacijos šaltinius, kuriuose aprašomos nacionalinių švietimo ir mokymo sistemos.

1 skirsnyje pateikta statistinė pagrindinių švietimo ir mokymo rodiklių apžvalga. 2 skirsnyje trumpai apibūdinamos pagrindinės šalies švietimo ir mokymo sistemos stipriosios pusės ir problemos. 3 skirsnyje daugiausia dėmesio skiriama mokytojams ir mokytojo profesijos iššūkiams. 4 skirsnyje apžvelgiamos investicijos į švietimą ir mokymą. 5 skirsnis skirtas ikimokyklinio ir mokyklinio ugdymo modernizavimo politikai. 6 skirsnyje aptariamos aukštojo mokslo modernizavimo priemonės. 7 skirsnyje aptariamas profesinis rengimas ir mokymas, o 8 skirsnis skirtas suaugusiųjų mokymuisi.

Rankraštis baigtas rengti 2019 m. rugpjūčio 26 d.

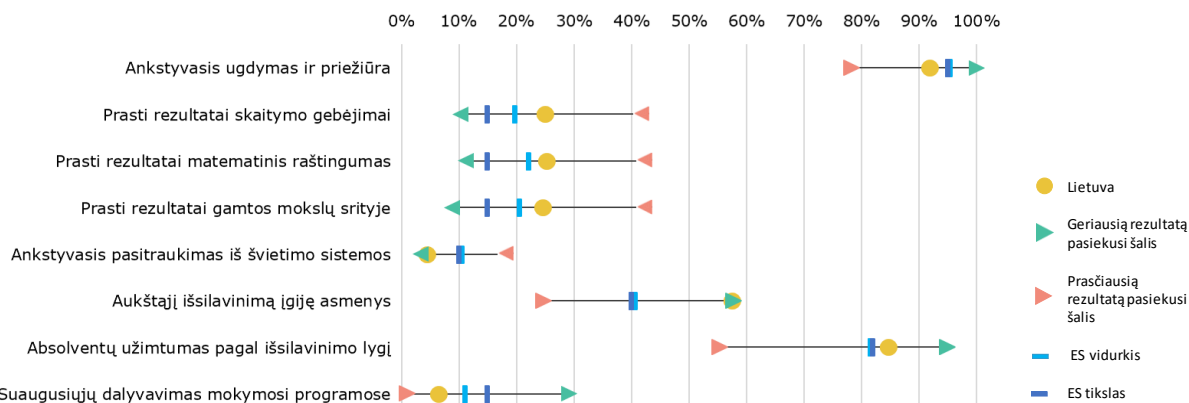
Papildomų kontekstinių duomenų galima rasti internete (ec.europa.eu/education/monitor)

1. Pagrindiniai rodikliai

		Lietuva		ES vidurkis	
		2009	2018	2009	2018
„ET 2020“ lyginamieji standartai					
Ankstyvasis pasitraukimas iš švietimo sistemos (18–24 metų amžiaus grupė)		8,7%	4,6%	14,2%	10,6%
Aukštąjį išsilavinimą įgiję asmenys (30–34 metų amžiaus grupė)		40,4%	57,6%	32,3%	40,7%
Ankstyvasis ugdymas ir priežiūra (nuo 4 metų iki privalomojo švietimo pradžios amžiaus)		84,3%	91,9% ¹⁷	90,8%	95,4% ^{17,d}
Nepasiekusių minimalaus gebėjimų lygmens dalis, proc.	Skaitymo gebėjimai	24,4%	25,1% ¹⁵	19,5% ^{EU27}	19,7% ¹⁵
	Matematinis raštingumas	26,4%	25,4% ¹⁵	22,3% ^{EU27}	22,2% ¹⁵
	Gamtamokslinis raštingumas	17,0%	24,7% ¹⁵	17,7% ^{EU27}	20,6% ¹⁵
Absolventų užimtumas pagal išsilavinimo lygį (20–34 metų asmenys, įgiję išsilavinimą per pastaruosius trejus metus iki ataskaitinių metų)		73,0%	84,7%	78,3%	81,6%
Suaugusiųjų dalyvavimas mokymosi programose (25–64 metų amžiaus grupė)		4,6%	6,6%	9,5%	11,1%
Besimokančiųjų judumas	Laipsnio tikslais judūs absolventai (ISCED 5–8)	:	8,6% ¹⁷	:	3,6% ¹⁷
	Kreditų kaupimo tikslais judūs absolventai (ISCED 5–8)	:	6,8% ¹⁷	:	8,0% ¹⁷
Kiti susiję rodikliai					
Viešosios išlaidos švietimui (procentinė BVP dalis)		7,2%	4,9% ¹⁷	5,2%	4,6% ¹⁷
Investicijos į švietimą	ISCED 0	€3 567 ¹²	€4 409 ¹⁶	:	€6 111 ^{15,d}
	ISCED 1	€3 689 ¹²	€4 385 ¹⁶	€5 812 ^{12,d}	€6 248 ^{15,d}
	ISCED 2	€3 398 ¹²	€4 042 ¹⁶	€6 937 ^{12,d}	€7 243 ^{15,d}
	ISCED 3–4	€3 968 ¹²	€4 042 ¹⁶	:	€7 730 ^{14,d}
	ISCED 5–8	€6 542 ¹²	€5 357 ¹⁶	€10 549 ^{12,d}	€11 413 ^{15,d}
Ankstyvasis pasitraukimas iš švietimo sistemos (18–24 metų amžiaus grupė)	Gimę šalyje	8,6%	4,6%	13,1%	9,5%
	Gimę užsienyje	: ^u	: ^u	26,1%	20,2%
Aukštąjį išsilavinimą įgiję asmenys (30–34 metų amžiaus grupė)	Gimę šalyje	40,0%	57,8%	33,1%	41,3%
	Gimę užsienyje	: ^u	47,7% ^u	27,7%	37,8%
Absolventų užimtumas pagal išsilavinimo lygį (20–34 metų asmenys, įgiję išsilavinimą per pastaruosius trejus metus iki ataskaitinių metų)	ISCED 3-4	57,8%	77,9%	72,5%	76,8%
	ISCED 5–8	83,9%	90,4%	83,8%	85,5%

Šaltiniai: Eurostatas; EPBO (PISA); besimokančiųjų judumo mastą pagal UOE duomenis apskaičiavo Europos Komisijos Jungtinis tyrimų centras (JRC). Daugiau informacijos pateikiama I priede ir 1 tome (ec.europa.eu/education/monitor). Pastaba. Į ES 2009 m. PISA vidurkius neįtraukti Kipro duomenys; d – apibrėžtis skiriasi, u – mažas patikimumas, : - nėra duomenų, 15 – 2015 m., 17 – 2017 m.

1 paveikslas. Pozicija lyginant su geriausia ir prasčiausia rezultata pasiekusiomis šalimis

Šaltinis – Europos Komisijos Švietimo, jaunimo, sporto ir kultūros generalinio direktorato skaičiavimai, pagrįsti Eurostato (LFS 2018, UOE 2017 m.) ir EPBO (PISA 2015 m.) duomenimis.

2. Pagrindinės išvalgos

- Atsižvelgiant į dabartinius mokinių ir pedagogų skaičiaus pokyčius, būtina išsami pedagogų pasiūlos ir paklausos valdymo strategija.
- Pagrindinių gebėjimų ir atitinkamų įgūdžių gerinimas išlieka vienas iš prioritetų visais lygmenimis. Tolesnė stebėsenos ir vertinimo sistemų plėtotė gali padėti gerinti švietimo ir mokymo kokybę.
- Jau įdiegtos priemonės, skirtos gerinti bendrą švietimo sistemos veiksmingumą, tačiau būtinos papildomos pastangos, siekiant užtikrinti tų priemonių įgyvendinimą.
- Trūksta politikos priemonių menko dalyvavimo suaugusiųjų mokymosi programose problemai spręsti.

3. Dėmesys pedagogams

Pedagogai sensta. 50 metų ir vyresnių ikimokyklinio ugdymo specialistų, mokyklų mokytojų ir akademių darbuotojų dalis 2017 m. buvo 47 proc.; tai 4,9 procentinio punkto daugiau nei 2013 m. Kitaip nei daugumoje kitų ES šalių, Lietuvoje nustatyto pensinio amžiaus sulaukę pedagogai neprivalo išeiti į pensiją¹. Apie 6 proc. dirbančių pedagogų 2016–2017 m. buvo pensinio amžiaus; manoma, kad 2021 m. ši dalis sieks 20 proc. Dėl vyresnio pedagogų amžiaus gali būti sunku diegti novatoriškus mokymo metodus. Gali būti, kad peržiūrėjus paskatų sistemą, pagal kurią išeinant į pensiją šiuo metu išmokama vienkartinė išmoka², išeiti į pensiją galbūt būtų patraukliau, nei toliau dirbti.

Lietuva ėmėsi pedagogų pasiūlos ir paklausos stebėsenos. Nepaisant to, kad pastaruoju metu į šalį grįžta daugiau emigrantų, neigiamos demografinės tendencijos Lietuvoje lemia pedagogų perteklių. Tačiau ateityje dėl mokytojų amžiaus jų trūkumas gali išaugti, nes faktiškai pagal specialybę pradeda dirbti mažiau nei 15 proc. pirminio mokytojų rengimo įstaigų absolventų. Siekiant iš anksto pasirengti pedagogų trūkumui ir pertekliui, Lietuvoje 2018 m. parengta bandomoji priemonė trumpalaikėms ir vidutinio laikotarpio pedagogų poreikio prognozėms tekti (MOSTA, 2018a). Tolesnis šio modelio ir mokymo planavimo metodų tobulinimas gali padėti užtikrinti, kad nauji talentingi asmenys rinktųsi šią profesiją, kartu išlaikant bendro pedagogų skaičiaus kontrolę.

1 langelis. Pedagogų skaičiaus prognozavimas

Demografinės tendencijos Lietuvoje yra neigiamos, o pedagogai sparčiai sensta. Siekdama įveikti šiuos iššūkius ir pasirengti pedagogų trūkumui bei pertekliui, 2018 m. Lietuva, pasinaudodama Europos Komisijos struktūrinių reformų rėmimo programos parama, sukūrė bandomąją prognozavimo priemonę. Ja naudojantis pateikiamos trumpalaikės (vienų metų) ir vidutinio laikotarpio (ketverių metų) pedagogų skaičiaus prognozės, kuriose atsižvelgiama į mokinių skaičiaus pokyčius, pedagogų senėjimą, į tai, kad mažai pirminio mokytojų rengimo įstaigų studentų baigia studijas ir įsidarbina, taip pat į kitus politikos pokyčius, kaip antai ankstesnę pradinio ugdymo pradžią.

Pagal modelį prognozuota, kad 3 077 2018 m. dirbę pedagogai 2022 m. išeis į pensiją. Įvertinus tai, kad dalis pirminio mokytojų rengimo įstaigų studentų nebaigia mokslo ir tik nedidelė dalis tampa mokytojais, pagal modelį apskaičiuota, kad 2018–2019 m. mokyklose pradės dirbti tik 126 nauji mokytojai. Net jei visi pradedantieji mokytojai susirastų darbą, trūktų daugiau kaip 100 mokytojų. Didžiausias bendras ketverių metų trūkumas – pradinių klasių mokytojų – beveik 700. Jei kaimo vietovių ikimokyklinio ugdymo įstaigose padaugėtų vaikų, pedagogų trūkumas dar labiau išaugtų.

1 Moterų pensinis amžius kasmet padidėja keturiais mėnesiais, o vyrų – dviem mėnesiais, kol pasieks 65 metus (2026 m.). 2019 m. vyrų pensinis amžius yra 63 metai ir 10 mėnesių, o moterų – 62 metai ir 8 mėnesiai.

2 Išmokos dydis priklauso nuo mokytojo darbo patirties mokykloje, kurioje jis baigia savo profesinę karjerą. Mažiausia išmoka yra du vidutiniai mėnesiniai darbo užmokesčiai, jei darbo patirtis yra mažesnė nei 36 mėnesiai. Jei darbo patirtis yra didesnė nei 240 mėnesių, didžiausia išmoka yra šeši vidutiniai mėnesiniai darbo užmokesčiai.

Tačiau šie rezultatai yra preliminarūs. Lietuva planuoja skirti daugiau išteklių tolesniam modelio tobulinimui, kad būtų užtikrintas prognozavimo rezultatų patikimumas ir palyginamumas.

Prastą visuomenės nuomonę apie mokytojo profesiją skatina nepatrauklios karjeros perspektyvos. 2018 m. EBPO Tarptautinio mokymo ir mokymosi tyrimo (TALIS) duomenimis, tik 14,1 proc. mokytojų (palyginti su 17,7 proc. ES lygmeniu³) mano, kad visuomenė mokytojo profesiją vertina kaip prestižinę. Tokią tendenciją atspindi tai, kad mažai absolventų tampa mokytojais (15 proc.) ir kad tarp mokytojų ir ikimokyklinio ugdymo ir priežiūros specialistų yra mažai vyrų (11 proc., palyginti su 23 proc. ES lygmeniu). Tai gali būti susiję su nepatraukliomis karjeros perspektyvomis. Mokytojai gali savanoriškai siekti įgyti aukštesnės kategorijos kvalifikaciją, kaip antai vyresniojo mokytojo, mokytojo metodininko ir mokytojo eksperto, kad galėtų uždirbti daugiau ir prisiimti skirtingų pareigų. Atranka šioms kategorijoms visų pirma yra pagrįsta patirtimi ir kvalifikacija. Metodininkai ir ekspertai turi sutelkti dėmesį į gerosios patirties sklaidą ir profesinio mokymosi bendruomenių kūrimą, tačiau dažnai jie imasi bendradarbiavimo užduočių savivaldos lygmeniu ir taip prisideda prie kitų mokyklų veiklos ar regioninių renginių (Shewbridge, C. et al., 2016 m.).

2 langelis. Lyderių laikas

Lietuvoje mokyklų vadovų atsakomybė didelė ir plataus masto. Todėl, siekiant užtikrinti gerą mokytojų ir mokyklų infrastruktūros valdymą, labai svarbu rasti kvalifikuotą ir motyvuotą mokyklų vadovų.

Dabar jau vykdomas trečiasis 2009 m. pradėto įgyvendinti Lietuvos projekto „Lyderių laikas“, kurį finansuoja Europos socialinis fondas, etapas. Bendras tikslas – sukurti integruotą lyderystės įgūdžių tobulinimo visais ugdymo lygmenimis sistemą. Įgyvendinant projektą dalyvauja ir savivaldos institucijų atstovai, mokyklų administracijų darbuotojai, konsultantai ir nevyriausybinų organizacijų nariai.

Tikimasi, kad dalyviai pagerins savo vadovavimo įgūdžius mokydamiesi iš vadovų nacionaliniu, regioniniu ir mokyklų lygmeniu bei dalyvaus stažuotių ir švietimo tinklų veikloje.

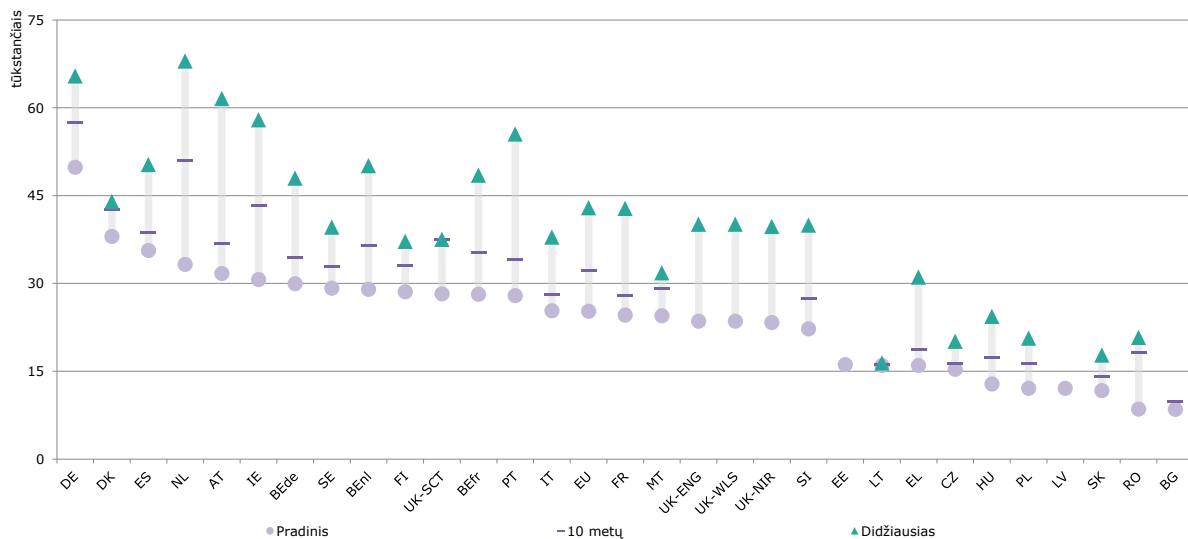
<http://www.lyderiulaikas.smm.lt>

Įdiegtos priemonės, skirtos gerinti darbo sąlygas ir didinti mokytojų darbo užmokestį, tačiau vis dar kyla įvairių iššūkių. 2018 m. TALIS tyrimo duomenimis, mokytojų motyvacija yra palyginti maža ir ilgai nei yra linkusi mažėti. Mažiau pradedančiųjų mokytojų (70,8 proc., o ES vidurkis yra 83,7 proc.) nurodo, kad, jei galėtų apsispręsti iš naujo, jie vis tiek taptų mokytojais; po daugiau kaip penkerių darbo metų atitinkama dalis dar mažesnė (63,9 proc., palyginti su 83,7 proc. ES lygmeniu). Pagrindinių bendrojo ugdymo mokyklų mokytojų vidutinis pradinis teisės aktais nustatytas⁴ darbo užmokestis, išreikštas perkamosios galios standartu (PGS), yra gerokai mažesnis už ES vidurkį (atitinkamai 15 981 ir 25 946 PGS 2016–2017 m.). Karjeros pabaigoje jis padidėja tik 2,6 proc. (palyginti su 70 proc. ES lygmeniu); tai mažiausias darbo užmokesčio didėjimas ES (Europos Komisija / EACEA / „Eurydice“, 2018 m.) (2 paveikslas). Anksčiau mokytojo darbo užmokestis priklausė tik nuo pamokų skaičiaus. Tačiau, reaguodamos į mažėjantį mokinių skaičių ir mokyklų tinklo konsolidavimą, daugelis mokyklų ėmė mažinti kontaktinių valandų skaičių, todėl sumažėjo darbo užmokestis ir pensijų teisės. Dėl to mažų mokyklų mokytojai kartais susiranda antrą darbą (Shewbridge, C. et al., 2016 m.). Siekiant spręsti šį klausimą ir didinti pajamų stabilumą, mokytojams dabar leidžiama dėstyti du dalykus; be to, 2018 m. įdiegta fiksuoto mėnesinio darbo užmokesčio sistema. Naujoji sistema suteikia galimybę mokytojams mokėti už visą mokyklos bendruomenės naudai atliekamą darbą. Vyksta diskusija tarp mokytojų profsąjungos ir Vyriausybės dėl tolimesnio mokytojų darbo užmokesčio didinimo.

3 2018 m. TALIS tyrime dalyvavo 23 valstybės narės: Austrija, Belgija (prancūziškoji dalis), Belgija (flamandiškoji dalis), Bulgarija, Kroatija, Kipras, Čekija, Danija, Anglija (JK), Estija, Suomija, Prancūzija, Vengrija, Italija, Latvija, Lietuva, Malta, Nyderlandai, Portugalija, Rumunija, Slovakija, Slovėnija, Ispanija, Švedija. 2018 m. TALIS tyrimas aprėpia valstybinių ir privačių bendrojo lavinimo mokyklų pagrindinio ugdymo mokytojus ir mokyklų vadovus.

4 Teisės aktais nustatytas darbo užmokestis yra tik viena iš mokytojų atlyginimo sudedamųjų dalių. Į bendrą pedagogų darbo užmokestį gali būti įtrauktos kitos išmokos, kaip antai regioninės išmokos už mokytojavimą nuošaliuose regionuose arba išmokos šeimai. Teisės aktais nustatytas mokytojų darbo užmokestis gali kisti dėl įvairių veiksnių, be kita ko, ugdymo pakopos, mokytojo kvalifikacijos lygio, patirties arba karjeros etapo.

2 paveikslas. Valstybinių pagrindinių mokyklų mokytojų darbo užmokesčio pokytis, išreikštas PGS (2016–2017 m.)

Šaltinis – „Eurydice“, 2018. Pastaba. Visu etatu dirbančių pedagogų teisės aktais nustatytas darbo užmokestis (pradinis darbo užmokestis, darbo užmokestis po 10 metų ir didžiausias darbo užmokestis).

Dedamos pastangos gerinti mokytojų rengimo kokybę. Prastus mokinių ir studentų mokymosi rodiklius Lietuvoje taip pat galima paaiškinti tuo, kad mokymo metodai yra pasenę ir kad mokymo kokybė yra menka. 2018 m. TALIS tyrimo duomenimis, Lietuvos mokytojai nurodo, kad Europos Sąjungoje jiems labiausiai reikia tobulinti profesinius IRT įgūdžius, būtinus mokymo tikslams (23,6 proc., palyginti su 16,1 proc. ES lygmeniu). 2018 m. priimtame Pedagogų rengimo reglamente nustatyti kokybės reikalavimai, taikomi pradinio ugdymo programoms ir naujai įvadinei programai, kuri apima pirmuosius metus mokykloje. Be to, reglamente aprašytos tęstinio mokymo ir profesinio tobulėjimo galimybės ir nustatyti trijų naujų nacionalinių pedagogų rengimo centrų veiklos reikalavimai. Anksčiau naujas programas buvo leidžiama diegti bet kuriai aukštojo mokslo įstaigai. Tokia centralizacija siekiama užtikrinti geresnę kursų kokybę.

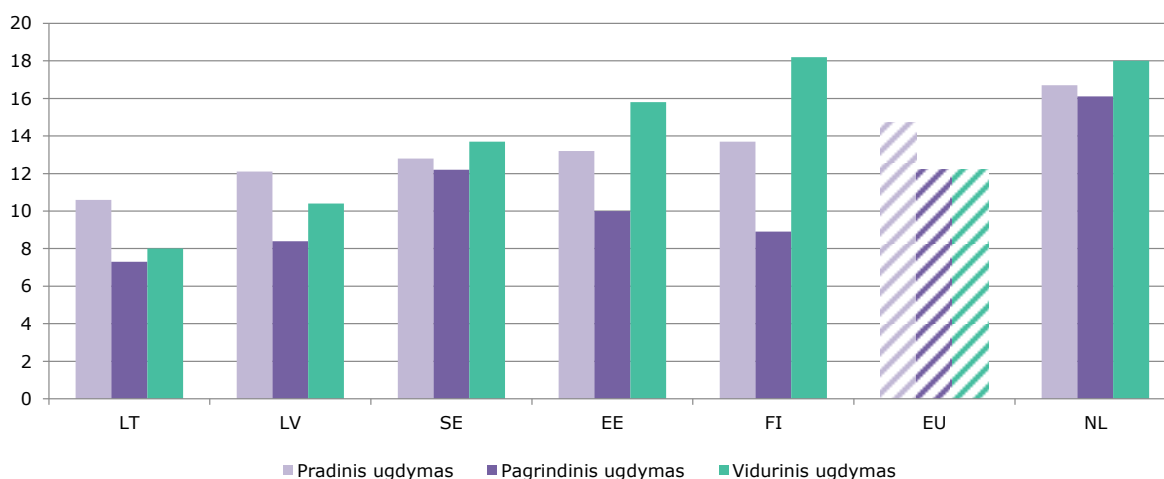
Atrodo, kad pedagogų profesinio tobulėjimo programa yra suskaidyta ir nesusijusi su mokyklų raidos poreikiais. Mokytojai turi teisę į bent penkias tęstinio profesinio tobulėjimo dienas per mokslo metus. Išlaidos daugiausia apmokamos iš mokyklų biudžeto ir Europos socialinio fondo. Tačiau, 2018 m. TALIS tyrimo duomenimis, 43,0 proc. mokytojų (palyginti su 38,9 proc. ES lygmeniu) mano, kad siūlomas tęstinis profesinis tobulėjimas nėra tinkamas. Profesinio tobulinimo paslaugas teikia įvairūs viešojo ir privačiojo sektorių paslaugų teikėjai, o konkrečius kursus pasirenka patys mokytojai. Analizės, pagrįstos veiksmingais mokytojų vertinimais ir reguliariu mokyklų veiklos įsivertinimu, stoka riboja galimybes nukreipti tęstinio profesinio tobulėjimo veiklą į individualius ir kolektyvinius mokymosi poreikius ir mokyklose sukurti besimokančiųjų bendruomenę. (Shewbridge, C. et al., 2016 m.). Be to, tai lemia neefektyvų viešųjų ir Europos išteklių panaudojimą.

4. Investicijos į švietimą ir mokymą

Išlaidos švietimui sumažėjo, tačiau vis dar yra palyginti didelės. 2017 m. Lietuva švietimui skyrė 4,9 proc. BVP; tai mažiau nei 2010 m. (6,4 proc.), tačiau šiek tiek daugiau už ES vidurkį (4,6 proc.). Pagal švietimui skiriamą visų viešųjų išlaidų dalį (14,8 proc.) Lietuva užima trečią vietą po Kipro ir Latvijos (ES vidurkis 2017 m. – 10,2 proc.), tačiau privačios investicijos į švietimą vis dar yra labai mažos. 2017 m. Lietuva tik 18,4 proc. visų švietimo išlaidų skyrė ikimokyklinio ugdymo įstaigoms ir pradinėms mokykloms, o tai mažiausia dalis ES (32,0 proc.); išlaidos viduriniam mokslui (40,4 proc.) ir aukštajam mokslui (15,0 proc.) buvo artimos ES vidurkiui (atitinkamai 41,0 ir 14,8 proc.). Be to, kitų išlaidų, įskaitant mokyklinį transportą ir maitinimą, dalis buvo didžiausia ES (26,2 proc., palyginti su 12,2 proc. ES lygmeniu). Geresnis išteklių paskirstymas skirtingiems ugdymo lygiams galėtų padėti didinti galimybes dalyvauti ikimokyklinio ugdymo ir priežiūros sistemoje (žr. 5 skirsnį) ir sumažinti lėšas, skiriamas išlaikyti mokyklas, kuriose mokosi nedaug mokinių.

Lietuva ėmė taikyti priemones, skirtas padidinti išlaidų efektyvumą, tačiau jų poveikis kol kas nėra aiškus. 2010–2017 m. mokinių ir studentų skaičius švietimo sistemoje sumažėjo 21,8 proc. 2017 m. Lietuvoje mokytojų ir mokinių skaičiaus santykis pradinėse mokyklose (10,6, palyginti su 14,7 ES lygmeniu) ir vidurinėse mokyklose (pagrindinio ugdymo lygmeniu – 7,3, palyginti su 12,2; vidurinio ugdymo lygmeniu – 8,0, palyginti su 12,2) buvo vienas mažiausių ES (3 paveikslas). Todėl būtinos strategijos, skirtos išlaikyti ir pagerinti kokybę, kartu užtikrinant sistemos efektyvumą. Todėl Europos Sąjungos Taryba pateikė Lietuvai skirtą rekomendaciją, kurioje šalį paragino „gerinti visų švietimo ir mokymo sistemos lygmenų <...> kokybę ir didinti jų efektyvumą“ (Europos Sąjungos Taryba, 2019 m.). Siekiant didinti mokyklų efektyvumą ir mažinti skirtumus tarp mokyklų, 2018 m. buvo įdiegta klasių ir kokybės krepšelių sistema, pagal kurią lėšos yra skirstomos remiantis klasių skaičiumi mokykloje ir kokybės rodikliais. Naujojoje sistemoje savivaldybės privalo skirti papildomą finansavimą ypač mažoms klasėms, jei norima jas išsaugoti, tačiau šis reikalavimas sušvelnintas nustatant, kad mažiausias pradinio mokyklų mokinių skaičius klasėje turi būti ne mažiau kaip 8, o vidurinių mokyklų – 12. Kol kas nėra jokios informacijos apie šios priemonės poveikį. Dėl poveikio kaimo bendruomenėms savivaldybės akivaizdžiai nenori uždaryti mokyklų. Be to, papildomas finansavimas siekiant užtikrinti lygesnį išteklių paskirstymą bus skirtas tik 180 iš 1 125 mokyklų, todėl poveikis gali būti ribotas ir gali padidėti skirtumai tarp kaimo ir miesto vietovių (MOSTA, 2019 m.). Siekiant užtikrinti didesnę efektyvumą, o kartu ir kokybę, būtina didesnė savivaldybių, kurios atskirai planuoja savo švietimo biudžetus ir gali labai savarankiškai skirstyti išteklius, ir vyriausybės veiklos koordinacija. Panašiai pastangos optimizuoti aukštojo mokslo įstaigų tinklą įgyvendinamos lėtai dėl didelės sprendimų priėmimo decentralizacijos (žr. 6 skirsnį).

3 paveikslas. Pradinių ir vidurinių mokyklų mokytojų ir mokinių skaičiaus santykis (2017 m.)

Šaltinis – Eurostatas, UOE, 2017 m..

5. Ikimokyklinio ir mokyklinio ugdymo modernizavimas

Nors ikimokyklinio ugdymo ir priežiūros sistemoje dalyvaujančių vaikų skaičius auga, vienodų galimybių užtikrinimas vis dar yra iššūkis. Ugdymo sistemoje dalyvaujančių vaikų nuo 4 metų iki privalomojo mokyklinio amžiaus dalis 2017 m. buvo 91,9 proc., t. y. 8,1 procentinio punkto daugiau nei 2010 m. Tai vis dar mažiau už ES vidurkį (95,4 proc.). 2010–2017 m. vaikų iki 3 metų amžiaus dalyvavimas oficialios vaikų priežiūros sistemoje taip pat pagerėjo: 2017 m. jis pasiekė 20,3 proc. (2010 m. buvo 14 proc.), nors tai vis dar gerokai mažiau už ES vidurkį (34,2 proc.). Palyginus vaikų nuo 3 metų amžiaus iki privalomojo mokyklinio amžiaus iš namų ūkių, kuriems kyla skurdo ir socialinės atskirties rizika, dalyvavimą su to paties amžiaus vaikų iš palankesnės socialinės aplinkos dalyvavimu, susidaro 15,7 procentinio punkto skirtumas. Tai yra daugiau už vidutinį 11,3 procentinio punkto skirtumą Europos Sąjungoje 2016 m.⁵ Galimybė lankyti ikimokyklinio ugdymo įstaigas užtikrinama ne visiems vaikams – 9 iš 60 savivaldybių vaikų darželiuose nėra pakankamai vietų visiems, norintiems juos lankyti. Tik 37 savivaldybėse

5 Daugiau informacijos – 2019 m. švietimo ir mokymo stebėsenos biuletenyje (1 tomas, 2 skirsnis).

užtikrinamas vaikų pavėžėjimas iš atokių kaimo vietovių (kur vaikams kyla didesnė skurdo ir atskirties rizika) (Valstybės kontrolė, 2018 m.). Ikimokyklinio ugdymo ir priežiūros paslaugos tampa prieinamesnės dėl to, kad daugėja privačių centrų, tačiau daugiausia jų steigiama miesto vietovėse. Be to, privaciai teikiamų ikimokyklinio ugdymo ir priežiūros paslaugų išlaidų, kompensuojamų viešosiomis subsidijomis, dalis skirtingose savivaldybėse skirtinga, ir ne visos šeimos subsidijas gauna (Europos Komisija, 2019 m.).

Nors įgyvendinant struktūrinių reformų programą⁶ siekiama gerinti mokyklų ir universitetų veiklos kokybę ir efektyvumą, trūksta ikimokyklinio ugdymo ir priežiūros kokybės gerinimo priemonių. Neseniai atlikto audito duomenimis, ikimokyklinio ugdymo pedagogų darbo užmokestis vidutiniškai yra 36 proc. mažesnis nei bendrojo lavinimo pedagogų. Kartu su prastomis darbo sąlygomis⁷ tai gali lemti menką profesijos patrauklumą ir skatinti dar didesnę darbuotojų stygių. Be to, nėra stebėsenos sistemos, kuri galėtų padėti užtikrinti, kad vaikams būtų teikiamos kokybiškos ikimokyklinio ugdymo ir priežiūros paslaugos (Valstybės kontrolė, 2018 m.).

Lietuva ir toliau sėkmingai įgyvendina priemones, padedančias užkirsti kelią ankstyvajam pasitraukimui iš švietimo sistemos. Pagal anksti iš švietimo sistemos pasitraukusių asmenų dalį (4,7 proc., palyginti su 10,6 proc. ES vidurkiu) 2018 m. Lietuva užėmė antrą vietą. Nuo 2010 m. šis dydis sumažėjo 3,3 procentinio punkto, o kaimo vietovėse – 5 procentiniais punktais (nuo 11,6 proc. 2010 m. iki 6,6 proc. 2018 m.).

Pertvarkomos mokyklų mokymo programos ir vertinimo metodai Siekiant švietimo struktūrinės reformos programos tikslų, 2018 m. buvo parengta ir pirmoje 2019 m. pusėje su suinteresuotaisiais subjektais suderinta atnaujinta kompetencijų sąranga. Devynios darbo grupės parengs naujas mokymo programas, kurios bus išbandytos 100 mokyklų. Planuojama parengti naują suderintą vertinimo sistemą, kuri turėtų padėti geriau suderinti ugdomąjį ir baigiamąjį vertinimą (to šiuo metu trūksta) ir rinkti informaciją siekiant stebėti mokymosi rezultatus. Pagrindiniai šios reformos uždaviniai – pagerinti tiek pedagogų vertinimo metodus, tiek mokyklų vadovų vertinimą.

6. Aukštojo mokslo modernizavimas

Aukštąjį išsilavinimą įgijusių asmenų dalis vis dar yra didžiausia ES. 2018 m. aukštąjį išsilavinimą įgijusių 30–34 metų amžiaus asmenų dalis buvo 57,6 proc. – didesnė už ES vidurkį (40,7 proc.) ir nacionalinį 2020 m. ES strategijos tikslą (48,7 proc.).

Daugeliui aukštojo mokslo absolventų būdinga gebėjimų neatitiktis ir per aukšta kvalifikacija. Neseniai aukštąsias mokyklas baigusiu asmenų užimtumo lygis yra aukštas (90,4 proc., palyginti su 85,5 proc. ES lygmeniu 2018 m.), tačiau karjeros pradžioje jie paprastai dirba mažiau kvalifikuotus darbus dėl to, kad jiems trūksta su darbu susijusių įgūdžių (MOSTA, 2018b). Be to, 40 proc. įmonių, kurios įdarbino arba mėgino įdarbinti IRT specialistus, nurodė, kad reikalingų darbuotojų rasti sunku (Europos Komisija, 2019 m.). 21,2 proc. 15–64 metų amžiaus asmenų turėjo aukštesnę kvalifikaciją nei buvo reikalinga jų darbui, t. y. daugiau už ES vidurkį, kuris 2016 m. buvo 14,7 proc. Siekiant pritraukti aukštos kvalifikacijos akademinį darbuotojų, 2017–2018 m. vidutinis valstybinių universitetų darbuotojų darbo užmokestis buvo padidintas 18 proc. Aukštojo mokslo programų kokybę galėtų padėti pagerinti nuolatinė įgūdžių paklausos numatymo bei stebėjimo sistema ir aktyvesnis verslo ir universitetų bendradarbiavimas⁸.

Siekiami optimizuoti universitetų tinklą, tačiau nepakanka priežiūros ir koordinavimo centriniu lygmeniu. 2018 m. Seimas pritarė trijų universitetų sujungimui. Nors pradiniam plane buvo nustatyti konkretūs tikslai, pagrindiniai kriterijai ir tikėtini rezultatai, plano įgyvendinimas kol kas šių principų neatitinka. Procesas nukenčia dėl to, kad dviejų arba daugiau universitetų

6 Daugiau informacijos apie 2018 m. pradėtą įgyvendinti švietimo struktūrinę reformą – [http://lrv.lt/uploads/main/documents/files/LRV%206%20reformos%20spaudai%20sutvarkytas%20\(1\).pdf](http://lrv.lt/uploads/main/documents/files/LRV%206%20reformos%20spaudai%20sutvarkytas%20(1).pdf)

7 Pastarojo audito duomenimis, trečdalyje visų audituotų vaikų darželių pažeidžiamos higienos normos.

8 Studijų kokybės vertinimo centro (SKVC) duomenimis, tik 6 proc. aukštojo mokslo programų, vertintų 2010–2015 m., buvo skirti aukščiausi vertinimo balai.

sujungimui į vieną reikia rektorių ir universitetų darbuotojų pritarimo. Nors taikant vieną iš plano principų siekiama užtikrinti, kad tame pačiame mieste nebūtų dubliuojamos studijų sritys, vienas neseniai įvykęs kelių mokymo įstaigų susijungimas nepanaikino teisės studijų dubliavimo Vilniuje. Be to, finansavimo ir kokybės užtikrinimo sistemų reformos, kurios taip pat buvo įtrauktos į 2017 m. pradėtas įgyvendinti ir 2020 m. planuotas užbaigti visapusiškas reformas, vis dar planuojamos.

7. Profesinio rengimo ir mokymo modernizavimas

2017 m. kiek daugiau nei 7 300 naujų mokinių pradėjo mokytis oficialiose profesinio rengimo ir mokymo programose; tai kiek daugiau nei 2016 m. 2017 m. bendras vidurinio ugdymo lygmens profesinio rengimo ir mokymo programose užsiregistravusių mokinių skaičius iš esmės nepakito; profesinio mokymo programose mokosi 27,4 proc. tos pakopos mokinių – vis dar gerokai mažiau už ES vidurkį (47,8 proc.). Profesinio rengimo ir mokymo programų mokiniai turėjo nedaug galimybių mokytis darbo vietoje; nėra duomenų, kad oficialiose profesinio rengimo ir mokymo programose būtų derinamos mokymosi mokymo įstaigose ir darbo vietose programos. Pagal keletą ESF projektų teikiama parama pameistrystės ir mokymosi darbo vietoje veiklai, tačiau informacija apie tai gali būti nepateikiama arba tokie projektai neįtraukti į oficialią švietimo sistemą, todėl tai gali neatsispindėti oficialioje statistikoje. 2018 m. neseniai profesinio rengimo ir mokymo programas baigusių absolventų įsidarbinamumas gerokai išaugo ir pasiekė 79,2 proc., palyginti su 71,5 proc. 2017 m. ir su ES vidurkiu (79,5 proc.).

Profesinio rengimo ir mokymo reformos buvo toliau įgyvendinamos visus 2018 m. Buvo pradėtos įgyvendinti naujos modulinės programos ir nutrauktas 300 pasenusių programų įgyvendinimas. Siekiant užtikrinti atitinkamą suinteresuotųjų subjektų bendradarbiavimą konkrečiuose ūkio sektoriuose, 2018 m. spalio mėn. buvo priimtas naujas reglamentas 18 sektorių profesinių komitetų darbui organizuoti.

2018 m. Lietuva ir toliau plėtojo mokytojų ir andragogų tęstinio profesinio tobulėjimo sistemą. Pagal 2016 m. pradėtą įgyvendinti nacionalinį projektą, 2018 m. 150 profesinio rengimo pedagogų ir mokyklų vadovų įgijo gebėjimų, susijusių su komunikacija ir bendradarbiavimu, darbo kultūra, kūrybingumu ugdymu, nuotolinio mokymosi organizavimu, mokymosi rezultatų vertinimu, mokymo programų skaitmeninimu ir specialiųjų poreikių turinčių besimokančių asmenų mokymu.

8. Suaugusiųjų mokymosi plėtotė

Lietuvoje suaugusiųjų galimybės mokytis yra ribotos. Tik 6,6 proc. 25–64 metų amžiaus suaugusiųjų buvo įgiję mokymosi patirties per pastarąsias 4 savaites, o ES vidurkis yra 11,1 proc., tad per dešimtmetį beveik nepadaryta jokia pažanga.

Nors pripažįstama, kad suaugusiųjų mokymasis Lietuvoje yra svarbus iššūkis, konkrečių politikos iniciatyvų vis dar trūksta. Įgyvendinant 2018 m. liepos mėn. patvirtintą švietimo struktūrinę reformą numatyta tik viena suaugusiųjų mokymuisi skirta priemonė – savivaldybių suaugusiųjų mokymosi koordinatorių rengimas. Neformaliojo suaugusiųjų švietimo tarybos įgaliojimai baigėsi 2017 m. ir iki šiol nėra atnaujinti. Nors tam tikras finansavimas ir yra teikiamas (be kita ko, iš ES struktūrinių fondų), jo poveikis yra menkas, todėl tokias investicijas būtina geriau subalansuoti, pavyzdžiui, užtikrinant, kad mokymąsi daug geriau finansuotų darbdaviai. Dar viena kliūtis yra suaugusiesiems skirtų informavimo ir orientavimo paslaugų trūkumas. 2018 m. lapkričio mėn. buvo pasiūlytas naujo neformaliojo suaugusiųjų švietimo įstatymo projektas, kurį pradėta svarstyti Seime. Įstatymo projektu siekiama susiaurinti galiojančių teisės aktų aprėptį, sutelkiant dėmesį į pagrindinius ir universaliuosius įgūdžius, kad būtų išvengta dubliavimo su galiojančiu Profesinio mokymo įstatymu.

Intasi tam tikrų priemonių siekiant įtvirtinti andragogo specialybę, tačiau būtini tolesni veiksmai. Neformaliojo suaugusiųjų švietimo ir tęstinio mokymosi įstatyme andragogas apibūdinamas kaip asmuo, įgijęs valstybės nustatytą išsilavinimą ir kompetencijas, patvirtinančias galimybę mokytį suaugusiuosius. Tačiau yra labai mažai specialių universitetinių programų, iš dalies dėl to, kad trūksta tokių programų bendro finansavimo. Andragogo arba suaugusiųjų pedagogo specialybė nėra įtraukta į Lietuvos profesijų klasifikatorių (Tarptautinio standartinio profesijų klasifikatoriaus ISCO-08 nacionalinė versija). Apskritai esama tvarka neleidžia užtikrinti, kad suaugusiųjų mokymo paslaugų teikime dalyvaujantys specialistai turėtų bent pagrindinius pedagoginius gebėjimus mokytį suaugusiuosius.

9. Nuorodos

Caturianas, D. ir Budraitis, M. (2019 m.). „Assessment of the ongoing reform in higher education in Lithuania“ („Vykdamos Lietuvos aukštojo mokslo reformos vertinimas“). *NESET Ad hoc ataskaita Nr. 3/2019*.

CEDEFOP (rengiama). *Developments in vocational education and training policy in 2015-19: Lithuania. Cedefop monitoring and analysis of VET policies* („Lietuvos profesinio rengimo ir mokymo politikos tendencijos 2015–2019 m. CEDEFOP vykdoma profesinio rengimo ir mokymo politikos stebėsenos ir analizė“).

CEDEFOP (rengiama). *Vocational education and training in Lithuania: short description* („Profesinis rengimas ir mokymas Lietuvoje. Trumpas aprašymas“). Liuksemburgas, Leidinių biuras.

CEDEFOP, (2018a), *Lithuania: reforming vocational education and training* („Lietuvos profesinio rengimo ir mokymo sistemos reformavimas“). <https://www.cedefop.europa.eu/pt/news-and-press/news/lithuania-reforming-vocational-education-and-training>.

Europos Sąjungos taryba (2019 m.), *Tarybos rekomendacija dėl 2019 m. Lietuvos nacionalinės reformų programos su Tarybos nuomone dėl 2019 m. Lietuvos stabilumo programos*.

Europos Komisija, (2019 m.), *Šalies ataskaita. Lietuva, 2019 m. vasario mėn.* https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/file_import/2019-european-semester-country-report-lithuania_en.pdf

Europos Komisija / EACEA / „Eurydice“, 2018 m.. *Teachers' and School Heads' Salaries and Allowances in Europe – 2016/17. („Mokytojų ir mokyklų vadovų darbo užmokestis ir išmokos Europoje 2016–2017 m.“)*

Kvalifikacijų ir profesinio mokymo plėtros centras (2019 m.), *Vocational education and training in Europe: Lithuania* („Profesinis rengimas ir mokymas Europoje. Lietuva“). CEDEFOP ReferNet 2018 m. ataskaitos apie profesinį rengimą ir mokymą Europoje.

MOSTA, (2018a). *Forecasting the teaching workforce in Lithuania* („Pedagogų poreikio Lietuvoje prognozavimas“). <https://mosta.lt/en/projects/forecasting-the-teaching-workforce>

MOSTA, (2018b). *Human Resource Status Report* („Žmogiškųjų išteklių būklės ataskaita“). https://mosta.lt/images/tyrimai/nauji_pav/HR-status-2018-ENG.pdf

MOSTA, (2019 m.). *Structural reform of education. Overview of the steps of the reform until March 2019*. („Švietimo struktūrinė reforma. Reformos etapų iki 2019 m. kovo mėn. apžvalga“)

Valstybės kontrolė, (2018 m.). Vaikų iki penkerių metų amžiaus ikimokyklinis ugdymas atneša geriausių rezultatų, tačiau jis yra prieinamas ne visiems.

EPBO, (2017 m.). *Education in Lithuania, Reviews of National Policies for Education* („Švietimas Lietuvoje. Nacionalinės švietimo politikos apžvalgos“). „OECD Publishing“. <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/9789264281486-en.pdf?expires=1561471542&id=id&accname=oid031827&checksum=F587EF73CFDAC320A907DC6484C18B17>.

OECD (2018 m.), *Effective Teacher Policies: Insights from PISA* („Veiksminga pedagogų politika. PISA išvalgos“), PISA, „OECD Publishing“. <https://www.oecd.org/education/effective-teacher-policies-9789264301603-en.htm>.

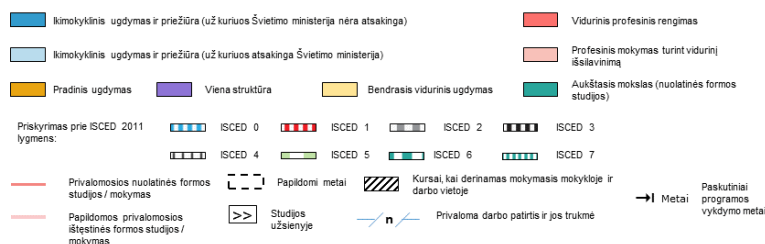
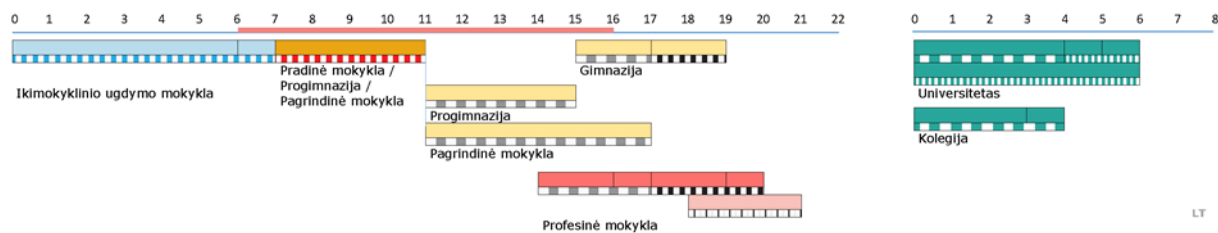
EPBO (2019 m.), *TALIS 2018 Results (Volume I): Teachers and School Leaders as Lifelong Learners*, TALIS (TALIS tyrimo rezultatai (I tomas). Mokytojai ir mokyklų vadovai kaip visą gyvenimą besimokantieji asmenys“, TALIS) https://www.oecd-ilibrary.org/education/talis-2018-results-volume-i_1d0bc92a-en.

Shewbridge, C. et al. (2016 m.), *OECD Reviews of School Resources: Lithuania 2016, OECD Reviews of School Resources* („EPBO mokyklų išteklių apžvalgos. Lietuva 2016 m., EPBO mokyklų išteklių apžvalgos“), „OECD Publishing“, Paryžius. <https://www.oecd.org/countries/lithuania/oecd-reviews-of-school-resources-lithuania-2016-9789264252547-en.htm>.

I priedas. Pagrindinių rodiklių šaltiniai

Rodiklis	Eurostato internetinis duomenų kodas
Ankstyvasis pasitraukimas iš švietimo sistemos	edat_lfse_14 + edat_lfse_02
Aukštąjį išsilavinimą įgiję asmenys	edat_lfse_03 + edat_lfs_9912
Ankstyvasis ugdymas ir priežiūra	educ_uoe_enra10
Nepasiekusių minimalaus gebėjimų lygmens dalis (skaitymo gebėjimai, matematinis raštingumas ir gamtamokslinis raštingumas)	EPBO (PISA)
Neseniai studijas baigusiu absolventų užimtumas	edat_lfse_24
Suaugusiųjų dalyvavimas mokymosi programose	trng_lfse_03
Viešosios išlaidos švietimui (procentinė BVP dalis)	gov_10a_exp
Išlaidos viešosioms ir privačioms institucijoms (vienam besimokančiam asmeniui)	educ_uoe_fini04
Besimokančiųjų judumas:	
– laipsnio įgijimo tikslais judūs absolventai	Jungtinio tyrimų centro apskaičiavimas, pagrįstas Eurostato / UIS / EPBO duomenimis
– kreditų kaupimo tikslais judūs absolventai	

II priedas. Švietimo sistemos struktūra

Šaltinis – Europos Komisija / EACEA / „Eurydice“, 2018. *The Structure of the European Education Systems 2018/19: Schematic Diagrams. Eurydice Facts and Figures*. Liuksemburgas, Europos Sąjungos leidinių biuras.

Pastabas ir klausimus dėl šios ataskaitos galima siųsti e. paštu:
 Veronica DE NISI
Veronica.De-Nisi@ec.europa.eu
 arba
EAC-UNITE-A2@ec.europa.eu

